

Nalpru gail

Nalobulat napisulan van hən nalpru gail

Ase itos nalobulat napisulan egai?

Datsaləboi as totoſi. Len alat lotokad namitisau, ta m̄o galevis lunau ke aPol o aParnapas totoſi, ta daməŋai galevis lunau ke aApollos totoſi husur nasoran san ebutəlas mai igomah.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu asike ləb̄iteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hən natutumavan sil nəsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hən gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hən ləb̄etəlmam tətəs hən naṽide seJu gail. Ləbigole dereh lipanis habat sile.

Itosi m̄os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totoſi m̄os alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isoḅur ei lovi Ju.

Itosi ŋais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totoſi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be ləsələboi naut totoſi lan.

- 1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4–2.18)
- 3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1–4.13)
- 4) AKristo evi biltihai tutumav səhor ahai tutumav p̄isi (4.14–7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta m̄o tota

- gati len nēda herivatvat gail (8.1–9.22)
- 6) Nəboŋ aKристо totutumav hən gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav həni (9.23–10.39)
- 7) Nədəlomian silat ta sutuai (11.1–40)
- 8) Nəmauran timabe hən aGot bəhəhəvur həni? (12.1–13.19)
- 9) Na-sor-tuŋ-an mai nasoruan naməkot (13.20–25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəhasobsobur mai atəmadat gail ta sutuai len navide tiltile gail. ² Len nəboŋ galegai hən nanoŋan hən navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hən natit p̄isi ləbēvi esan səbon. Len aNatun, aGot igol nəmav mai navile a pan mai natit p̄isi lan.* ³ ANatun evi namialan hən namənas hən nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, ep̄itoŋ hən naḥoruan siGot. Len nasoruan hən nədaŋan san etəgau gat natit p̄isi hum lotomaienan. Nəboŋ togol naveveuan dan nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu seKin len nəmav a məhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor nahəsəlit gail. ⁵ Husur aGot sakel mai aŋel ideh ke, “Gaiug govi aNatugw ulum̄an, daməŋai noġəm vi Təmañ.” Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

* **1:2:** Jon 1.3 * **1:3:** Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19

“Ginau dereh nevi Təman,
ale atenan tevi Natugw.”*

6 Ale tətəs am, nəboŋ aGot togol ahai a m̄o san
bēgəm vi lan navile a pan, ike,

“Aŋel p̄isi siGot lilotu həni!”*

7 Nəboŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,

“Nugol aŋel sagw gail losum̄an nəlan,
loum sagw hum nəhab towunwun.”*

8 Be nəboŋ tosor mai aNatun ike,

“O Got, nəbiltihai bətbətah sam̄ hum sekiŋ
ip̄at vi sutuai sutuai,

nanoran sam̄ ehum nəhai sekiŋ
gotowol hən esam̄ gail lan.

9 Goləmas bun nanoran,
gomətahun bun nəsaan.

Imaienan, aGot tovi aGot sam̄ evəhas gaiug,
ebir naoil hən nahəhaṽuran len gaiug

səhor avan ideh gail am.”*

10 AGot ikele am ke,

“Nasub̄, len natub̄atan gorin̄ nəpaudesen hən nav-
ile a pan,

ale nəmav, gotoum həni hən navələm̄ gəlaru.*

11 Dereh natgalen p̄isi limasig,

hum nahurabat tomatu van van̄om.

Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

12 Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan

hum nahurabat naut susus,

ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.

Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh

* **1:5:** Psa 2.7; 2Sam 7.14 * **1:6:** Deu 32.43 * **1:7:** Psa 104.4

* **1:9:** Psa 45.6-7 * **1:10:** Len naut egai nəvanuan totos nəbē
enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru.

ale nēmauran sam̃ asike inoŋ vi sutuai.”*

13 Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Gebətah tarhət nēmatu sagw,

vir nēberij naenemi sam̃ gail pipit nariem̃
gəlaru

hən ləbēvi ut kəmas.”*

14 Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nau-
man siGot ŋai. Esəvat galit hən ləbēvi tarhət
silat, gai tolav kuv galit dan nəsaan hən ləbikad
nēmauran vi sutuai.

2

Sadaturusrus vi tut dan nakitinan

1 Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan
dattosəsəloŋ həni tia, hən asike datbirusrus vi tut
dani. 2 Husur, len aŋel gail aGot isor, ale na-
soruan san egəm vi lo, ipat tin. Ale nəvanuan
toḅur kotovi o sagol nəsa tokele, ipanis tonor hən
nəsa togole o sagole.* 3 Imagenan, asike datbinau
natenan totibau aYesu togole, nə-lav-kuvi-an dan
nəsaan sidato, datigam yav dan nəpanismen siGot
mabe? Nasuḅ m̃au ikel ur metəkav hən nə-lav-
kuvi-an enan dan nəsaan, beti alat lotosəsəloŋ həni
lukel koti mai gidato ke tovi kitinan. 4 Ale aGot
am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lo-
tokel kot aYesu, namerikel nəvanuan lotomaŋmaŋ
len gail, namerikel lotogol nədaŋan san toḅarḅar,
mai naviolan seNunun, aGot toḅəpehun gail tonor

* 1:12: Psa 102.25-27 * 1:13: Psa 110.1 * 2:2: Uman 7.53.
Len naut egai ikel nadəlomian seju gail ke, aGot ilav nalo mai aŋel
gail lotolavi mai a Moses.

hən naləŋonian san, natgalen ƀisi lukel uri ke tovi kitinan.*

aYesu, aNatun Nəvanuan

⁵ Navile a pan ƀegəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariŋi len navəlan aŋel gail. ⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke, “Got, nəvanuan lovi sa hən gəbinau galito?

Anatun nəvanuan ase hən gəbəkətkəta təban?

⁷ Len namityal tomidol ŋai goriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,

ale goputsani hən ƀikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ.

⁸ Goriŋ natit ƀisi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot toriŋ natit ƀisi len navəlan, eriŋ natit ƀisi, natideh səpat. Gagai datsaris natit ƀisi len navəlan sal. ⁹ Be nəsa dattoris imaiegai ke: datoris aYesu, len namityal tomidol ŋai aGot “toriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən ƀikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ, husur toləŋon tosa vəsa len nəmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kəmas həni, ƀesəsəloŋ hən nabus hən nəmatan mōs nəvanuan ƀisi. ¹⁰ AGot igol natit ƀisi ale natit ƀisi ipat mōsi. Inor hən gai to-dam hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len naləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a mō hən nəvanuan gail. Ale egəm vi ƀisal hən ƀilav kuv nəvanuan ƀisobur dan nəpanismen hən nəsaan salito, ale hən ƀesəhar galito hən ləbēvi natun aGot hən ləbikatəpōl hən nəyalyalan san.

* **2:4:** Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * **2:8:** Psa 8.4-6

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luveveu dan nəsaan salit gail hən ləbevi siGot səbon ηai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotoveveu, galit p̄isi lukad aTəmalit tosua ηai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən b̄ekis galit hən awawa san gail. ¹² Ikel mai aGot ke,

“Dereh nikel ur nahəsəam̄ mai awawa sagw gail
hən ləbeləboi gaiug.

Len nəhən nəbonbonan,
dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,

“Dereh nerin̄ nəlogw len aGot.”

Ike,

“Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hən galit mai ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadəlomian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am eṗitoṽ, egəm vi vanuan sum̄an galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədan̄an hən nəmatan, b̄evi ut kəmas. ¹⁵ Len nəvide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani. ¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət sian̄el gail, be evi tarhət sinəpasusan siApraham gail.* ¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesum̄an nəbathudud nadəlomian san len nəvide p̄isi hən b̄egəm vi b̄iltihai tutumav, nəlon b̄itan̄is nəvanuan gail, ale hən b̄idan̄ len nəsa aGot torin̄i len nəvəlan. Egəm vi b̄iltihai tutumav hən b̄etutumav sil nəsaan sinəvanuan gail hən aGot b̄erub̄at galit dan nəsaan

* **2:12:** Psa 22.22 * **2:13:** Isa 8.17-18 * **2:16:** Isa 41.8-9

salito.* ¹⁸ Bathut aYesu toləŋon tosa nəboŋ aSetan totaltal sobuer ke tigol nəsaan, gai eləboi bevi tarhət salito nəboŋ aSetan bitaltal ke ligol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

¹ Imagenan bathudud məttovi siGot səbən, aGot ekis ginamit mai gamito hən datbevi lan nəmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abiltihai tutumav dattokel ur nadəlomian dattokade lan. ² AYesu idaŋ len aGot totabtabuh lan, igol nəsa tokele, sumən aMoses todaŋ len aGot hən bəkətkəta təban naim siGot tovi alat siGot.* ³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hən nə-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hən nə-sal-suhi-an səhor naim toum həni. ⁴ Husur naim pisi ikad nəvanuan na-um-im-an toum həni, be aGot eum hən natit pisi. ⁵ AMoses idaŋ len aGot hum nəvanuan nauman tokətkəta təban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nəsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nəsa aGot bikelə balai. ⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idaŋ len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datbeil bur namətahwan, datbetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datbeviv həni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəbe 95

⁷ Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike, “Daməŋjai, mətbesəsəloŋ hən nadolon aGot,

* **2:17:** Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11 * **3:2:** Num 12.7

- 8 nəlomit timaḅur, sa-nəkadumit tihaihai
 sun̄an atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəboŋ lotopair dan ginau,
 lototaltal kitev nədaŋan sagw ke imabe
 len naut masmas toḅḅesw.
- 9 Len naut ei atəmamit gail ta sutuai
 lukoblen kitev nədaŋan sagw ke tomabe,
 luke leris nədaŋan sagw,
 ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 lorisi
 len nəsa notogol gail.
- 10 Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke,
 ‘Akis nəlolit ipair dan ginau,
 ale læsaləboi səhot naṽide sagw gail.’
- 11 Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
 nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
 ‘Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ
 ideh.’ ”*
- 12 Bathudud nadəlomian, mətələləgau ke gamit
 ideh asike ikad nəsaan len nəlon, asike nəlon ipar
 dəlomian. Sa-nəlomit timaienan hən ḅipair hən
 gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran. 13 Be
 mitigol mətələŋon tivoi am len nəlomit gabag akis,
 len nəboŋ p̄isi dattokisi hən “daməŋai,” sal, hən
 nagəgərasan hən nəsaan asike ḅigol gamit ideh
 ḅihaihai dan aGot. 14 Husur datḅetəgau gat
 nadəlomian dattokade len aKristo van vəbar nag-
 ilen, hum dattogole nəboŋ dattotuḅat riŋ nəlodat
 lan, namilen ke dattokatəḅol mai aKristo len nəsa
 tovi esan.
- 15 Hum natosian siGot toke,
 “Daməŋai, mətḅesəsəloŋ hən nadolon aGot,
 nəlomit timaḅur, sa-nəkadumit tihaihai,

* 3:11: Psa 95.7-11

sumñan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
nəboŋ lotopair dan aGot.”*

¹⁶ Nəvanuan lotosəsəloŋ hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tosəhar galit dan naut a Ijip. ¹⁷ Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlon aGot epəŋas as galito? Nəlon epəŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas toḅəḅesw. ¹⁸ Ale nəboŋ aGot toke, “Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito? Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito.* ¹⁹ Imaienan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsaləboi ləḅəḅis len naut nəŋavŋavan san.

4

¹ Na-kel-gati-an siGot hən datḅəḅis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Imagenan, datimaslələgau, datemətahw ke gamit ideh asike ḅəḅis lan. ² Husur na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, gidat am datosəsəloŋ həni sumñan galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəloŋ kəmas həni ŋai, ləsasəsəloŋ həni len nadəlomian.* ³ Husur gidat dattokad nadəlomian lan datoḅis len naut nəŋavŋavan san. Galit am, ehum aGot toke, “Ale len nəlol paŋpaŋ sagw, nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,

* **3:15:** Psa 95.7-8 * **3:18:** Psa 95.11 * **3:18:** Hən naves
16-18, ris Num 14.1-35 * **4:2:** Len natosian galevis ta sutuai ike:
Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat
lotosəsəloŋ husur aGot.

‘Asike lõbis len naut nə̃jaṽjaṽan sagw bõj ideh.’ ”*

Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəbõj togol navile a pan tonoñ. ⁴ Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmaribõj na-vəha-məlevru-an, ike, “Len nəmaribõj na-vəha-məlevru-an, aGot ĩjaṽjaṽ dan nauman san p̃isi.”* ⁵ Ale hum tokele tia, “Asike lõbis len naut nə̃jaṽjaṽan sagw bõj ideh.”* ⁶ Imaienan, naut enan ipat sal m̃os nəvanuan galevis hən lə̃bē̃bis lan. Ale alat ta m̃o lotosəsəl̃oñ hən na-kel-uri-an tovoi hən nə̃jaṽjaṽan enan, ləsā̃bis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele. ⁷ Ale aGot eriñ nəbõj sual am, ekisi hən “Damə̃jai.” Len nəbõj tohusur habat həñi, len nə̃bẽ siTevit, aGot ikel nəsa tokele a m̃o, ike,

“Damə̃jai, mət̃besəsəl̃oñ hən nadolon aGot, nəlomit timãbur, sa-nəkadumit tihaihai.”*

⁸ Mitinau aJosua nəbõj tosəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nə̃jaṽjaṽan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəbõj tile hən nə̃jaṽjaṽan.* ⁹ Imagenan, nə̃jaṽjaṽan ipat sal m̃os alat siGot, hum nə̃jaṽjaṽan siGot len nəmaribõj na-vəha-məlevru-an. ¹⁰ Husur nəvanuan tobis len nə̃jaṽjaṽan siGot, ĩjaṽjaṽ dan nauman san, suñian aGot tõjaṽjaṽ dan nauman san nəbõj togol navile a pan tonoñ. ¹¹ Imagenan, datehisi hən dat̃bē̃bis len naut nə̃jaṽjaṽan enan. Gidat ideh satiteh,

* **4:3:** Psa 95.11 * **4:4:** Gen 2.2 * **4:5:** Psa 95.11 * **4:7:** Psa 95.7-8 * **4:8:** Deu 31.7; Jos 22.4

satigol tətōv hən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsə aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsə aGot tosor mōsi. Ikan səhor nābu nəbalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpəhun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsə topat burhubələsehwa. Eləboi bəpəpəhun navoian dan nəsəan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito. ¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit p̄isi səkad nə-kabut-gole-an am, iḡarḡar hən aGot bəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit p̄isi dattogole maii.

aYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadələmian dattokel uri ke dattokade. ¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləḡon tosa mai gidato nəboḡ datsədaḡ. Len naḡisal p̄isi aSetan italtal ke atenan tigol nəsəan, eḡitoḡ hən totaltal ke datigol nəsəan. Be gai sagol nəsəan, eḡuer lan. ¹⁶ Beti, len na-il-buri-an, dategəm pəpadaḡ hən nabiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadaḡ hən aGot toviol kəmas hən navoian, hən nəlon bitaḡis gidato, mai hən beviol hən navoian mai gidato nəboḡ datḡipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən bisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi p̄isal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil

nəsaan sinəvanuan gail.* ² Ale abiltihai tutumav eləboi bikad naŵide bəmədau van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis suñan galito. ³ Husur enan etutumav m̄au sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.* ⁴ Avān ideh saləboi biŵat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav gai səbōn. Be ipat len aGot səbōn hən bəkisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len naŵide tomāienan, aKristo səbōn səŵat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,

“Govi Natugw,

daməŋai nogəm vi Təmañ.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,

“Govi ahai tutumav vi sutuai,

suñan aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuŵ van hən aGot toləboi bilav kuvi dan nəmatan. Eñiri hən bəvi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriŋ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloŋ həni.* ⁸ Naut kəmas aYesu tovi aNatun aGot, len na-ləŋon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an. ⁹ Ale nəboŋ togol natit p̄isi aGot toriŋi hən biŋole tonon, egəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai m̄os nəvanuan p̄isi lotogol husur nəsa tokele.

* **5:1:** Nəboŋ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san biŋel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * **5:3:** Lev 9.7

* **5:4:** Exo 28.1 * **5:5:** Psa 2.7 * **5:6:** Psa 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46

¹⁰ Ale aGot erinji hən biʋat nəhes aBiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

¹¹ Namtukad natit isoʋur hən namtbikel husur natenan, be idanʒ hən namtbisor vəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətbeləboi səhoti. ¹² Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətsavi hai pusan sal. Hən nəsa? Be mətələŋon ke avan ideh teʋusan gamit tətəs am, tuʋat hən nakitinan metəkav lotomədmədau len nasoruan siGot. Mətosuʋman natuhtətai ŋai tosus, saləboi bihan nəhanian todaŋ sal. ¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ŋai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.† ¹⁴ Be nəhanian todaŋ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenan, naʋusanan metəkav husur aKristo, daterinji husur dattoləboii tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetuʋat len nəpaudesen hən naʋusanan tətəs am. Datoləboii ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboii ke datimasriŋ nəlodato len aGot. ² Datoləboi naʋusanan husur nəbaptaisan*, mai naʋide hən dattoriŋ navələdato len nəvanuan hən bikad aNunun aGot. Datoləboi naʋusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboŋ aGot

† **5:13:** Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * **6:2:** Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian n̄os naveveuan evi naʋide seju gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar p̄isi.

h̄ep̄ep̄ehun navoian dan n̄esaan.* ³ Naḡusanan galenan lipat. Ale aGot b̄idam̄ h̄ani, datetibau len aK̄risto, datimatmatu lan!

⁴ N̄evanuan gail lotoriḡ n̄əlolit len aYesu Kristo tia, l̄əber̄iḡ gabulani, naḡisal h̄an l̄əbet̄əlmam, h̄an l̄əb̄ipair dan n̄esaan salit t̄etas am, eḡuer. N̄əboḡ nam̄ial siYesu tohut n̄əmarginobut dan n̄əlolito, n̄əboḡ lototuḡbat l̄əboi naviolan toḡəm len n̄əmaḡ, n̄əboḡ lotokat̄əḡol mai aNunun aGot, ⁵ n̄əboḡ lotol̄əboi navoian h̄an nasoruan siGot, n̄əboḡ lotos̄əs̄əloḡ h̄an n̄ədaḡan h̄an n̄əboḡ b̄eḡəmai len natohan pipi-hab̄əlan aGot, ⁶ galit lotoriḡ n̄əlolit len aYesu Kristo tia, l̄əber̄iḡ gabulani, naḡisal h̄an l̄əbet̄əlmam, h̄an l̄əb̄ipair dan n̄esaan salit t̄etas am, eḡuer. Lom̄edas bun galito, husur, eh̄um lotoḡos gat aNatun aGot len n̄əhai balbal t̄etas, ale riḡ nahur sasa len gai len n̄əhon n̄əvanuan gail.*

⁷ Mitinau n̄ətan. N̄əboḡ naus tous daḡir lan, n̄ətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luḡan h̄an n̄əvanuan gail lotomabul n̄əhanian len n̄ətan enan l̄əbihan. N̄ətan enan aGot ivoi h̄ani, eh̄əhaḡur h̄ani. ⁸ Be n̄ətan b̄isa, h̄an natit tohum n̄əhau mai n̄əhai lotokad nasunite ḡai l̄əb̄itov lan, n̄ətan enan evi ut k̄emas, savoi h̄an natideh. Hum ma aGot b̄isemale h̄ani. Len nagilen, n̄əhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttol̄əmas bun gamit ḡisi, naut k̄emas namttok̄əmaienan, namts̄əkad n̄ə-lon-uri-an ideh len gamito. Namtol̄əboii ke, m̄əttokad naḡit gail lotovoi am: nad̄əlomian samit mai naḡide samit tonor h̄an alat aGot tolav kuv galit dan n̄əpanismen sil

* **6:2:** Uman 18.25, 19.3-6
3.17-18

* **6:6:** Ipru 10.26

* **6:8:** Gen

nəsaan salito. ¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon ibon̄bon̄ hən nauman samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəbon̄ məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttohole tia, ale hum məttohol tabtab həni sal. ¹¹ Be namtoləyon masu̇ ke, gamit p̄isi mitidaŋ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mət̄beləboi buni ke, dereh mitikad p̄is nəsa məttovatvat viri. ¹² Samtipetəmas, be mitigol tətə̇ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadələmian mai na-toh-mədau-an, ludaŋ b̄ur nəmauran todaŋ vir ləb̄ikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datbeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəbon̄ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aApraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gabag. ¹⁴ Ikel mai aApraham ke, “Nok-itin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləb̄egəm vi bathudud b̄isob̄ur vəha-sob̄ob̄ur am”^{*} ¹⁵ Beti len nə-daŋ- b̄uri-an san aApraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.^{*} ¹⁶ Nəbon̄ nəvanuan gail lo-tota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləb̄isor b̄albal husuri am. ¹⁷ Len nāvide tomaienən, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləb̄ikad nəsa tokel gati ləb̄eləboi buni ke, nə-nau-utaut-an

^{*} **6:14:** Gen 22.16-17 ^{*} **6:15:** Gen 17.1-2, 18.10, 21.5

san asike egəgel boŋ ideh. ¹⁸ AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arβegəgel boŋ ideh husur aGot saləboi βelibliboŋ boŋ ideh. Imaienan, len eru enan, gidat dattosaβ naut nasusuahan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodato hən datβetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datβikade balai.* ¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datβeriŋ nəlodat lan. Ta mō len naim siGot, ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,* ²⁰ husur aYesu eil a mō, eβisutur sidato tia. Egəm vi βiltihai tutumav sidato vi sutuai sumān aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

¹ AMelkisetek eg boh evi kiŋ hən nabiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toy-alyal buni. AMelkisetek ebubur mai aApraham nəboŋ aApraham totəlmam dan nabiltibalan tosəhor nakiŋ tovat lan, ale eus aGot hən βivoi hən aApraham. ² Ale aApraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit pisi to-tariv kuv gail dan alat toβal mai galito.* (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKiŋ hən nanoran,” ale husur tovi kiŋ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiŋ hən natəmat.”) ³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman,

* **6:18:** Num 23.19 * **6:19:** Lev 16.2 * **6:20:** Ipru 4.14, 2.7;
Psa 110.4 * **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20

anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən nəpasian san o nəmatan san.† Esumān aNatun aGot; evi biltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aApraham, abilititəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit p̄isi tokade dan nabilitibalan. ⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit p̄isi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotop̄itp̄itoŋ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siApraham.* ⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəŋavur tovi siApraham. Ale aApraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek eriŋ navoian siGot lan. ⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan toriŋ navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai toriŋ navoian siGot lan. ⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, lovi vanuan ŋai lotoləboi ləbimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, lukele ke tomaur sal. ⁹ Nəboŋ aApraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datbike, nahəmar aLevi len nəpasusan siApraham lototariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, galit am lulavi mai aMelkisetek. ¹⁰ Husur nəboŋ aMelkisetek tobubur mai aApraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siApraham, ale evi aApraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur

† **7:3:** Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esumān səkade. * **7:5:** Num 18.21

mai aMelkisetek.‡

¹¹ Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləbēvi aħai tutumav ləbēil a nŋo hən nəvanuan gail hən ləbēhusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən biŋol nəvanuan binor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len aħai tutumav tile hən biŋel galito, aħai tutumav tosuman aMelkisetek be sasuman aAron len nahəmar aLevi? ¹² Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi aħai tutumav gail, nalo am egəgel. ¹³ Husur aħai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum aħai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh. ¹⁴ Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan sejutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur aħai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esuman aMelkisetek

¹⁵ Be gagai datoləboii ke aħai tutumav tile am tosuman aMelkisetek egəm tia. ¹⁶ AYesu egəm vi aħai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədaŋan hən nəmauran san saləboi bimasig boŋ ideh, ipat vi sutuai. ¹⁷ Husur natosian siGot ikel husuri ke,
 “Govi hai tutumav vi sutuai,
 suman aMelkisetek
 tovi hai tutumav ta sutuai.”*

‡ **7:10:** Namilen ke aMelkisetek evi aħai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit pisi. * **7:14:** Mat 1.1-3; Luk 3.33

* **7:17:** Psa 110.4

¹⁸ Imaienan datoləboii ke, nalo ta m̄o husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh. ¹⁹ Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi biŋol datb̄inor len nəhon aGot. Ale aGot igol naḡisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datb̄egəm pəpadaŋ hən aGot.

²⁰ Nəboŋ aGot togol naḡisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan. ²¹ Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,

“Nasub̄ ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,
ale asike egəgel hən nənauan san boŋ ideh, ike,
‘Govi hai tutumav vi sutuai.’ ”*

²² Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan aYesu m̄au hən biŋol ḡis na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta m̄o aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta m̄o. A m̄o ikad ahai tutumav galenan lotosəbur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoŋ. ²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai. ²⁵ Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi bilav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən biŋor salito len nəhon aGot.

²⁶ AYesu m̄au evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhaʋur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu,

* **7:21:** Psa 110.4

nəsaan ideh sagol sabin̄biŋal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav. ²⁷ Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən bilav kuv nəvanuan gail p̄isi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəha-sua həni ŋai. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol p̄is nəsaan.* ²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədaŋ husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsən egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan toβuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah seKiŋ len nəmav.* ² Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətaβolen kitin hən nalotuan Nasub aGot toum həni, nəvanuan saum həni.

³ Ahai tutumav p̄isi, aGot itabtabuh len galito hən ləbeviol hən naviolan gail maii, ale hən ləbetutumav van həni. Len navide tomaienən, imasil ke abiltihai tutumav sidat m̄au, gai am ikad natsua hən βetutumav həni. ⁴ Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail

* **7:27:** Ipru 5.3; Lev 9.7 * **8:1:** Psa 110.1

van hən aGot hum nalo tokel buni. ⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalo-tuan tovi natətoṽan mai nənahənah hən nəsə tohum topat len nəmav. Husur enan, nəboŋ aMoses pəpadaŋ hən b̄eum hən naim nətaṽolen, aGot ikel nalələgauan maii ke, “Gigol vahvahur natit ṽisi tinor husur nəṽlan notoṽusan gaiug həni tia len naṽehuh.”* ⁶ Be gagai, aYesu, aḅiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav gail ta m̄o. Len naṽide tomaienən, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta m̄o. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoruan tovoi səhor ta m̄o.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta m̄o təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.* ⁸ Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsrael gail ike,

“Len nəboŋ b̄egəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an veveu
notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Ju-
tah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an
notokel gati mai atəmalit ta sutuai,
nəboŋ nototəgau navələlito,
hən nəbesəhar galito dan naut a Ijip.
Bathut ləsətəgau gat na-kel-gati-an sagw ta m̄o,
imaienən nəlogw iḅov hən galito.”

¹⁰ Ale ginau Nasuḅ aGot nekəmaiegai ke,
“Len nəboŋ b̄egəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an egai
nikele mai nəvanuan naut a Israel ke:
Dereh nerin nalo sagw gail len nənauan salito,

* **8:5:** Exo 25.40 * **8:7:** Exo 24.3-8

- ale nitos gat gail len nəlolito.
 Dereh nevi aGot salito,
 ale levi vanuan sagw gail.
- 11 Ale asike lupar ləboian len ginau,
 hən nəvanuan bēvusan avan tile totoh pəpadan
 həni,
 o hən nəvanuan bēvusan aʋan am ke,
 ‘Geləboi Nasuḅ aGot!’
 Husur nəvanuan p̄isi dereh leləboi ginau,
 alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit
 p̄isi.
- 12 Husur dereh neruḅat galit dan nəsaan salito,
 ale asike nunau təlman hən nəsaan salit gail
 boŋ ideh am.”*
- 13 Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-
 gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta m̄o gol tovi
 ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm
 matu, asike idareh, tēbuer.

9

Nəvide hən nalotuan ta m̄o

¹ Mitinau na-kel-gati-an siGot ta m̄o. Ikad nalo
 gail hən nalotuan mai naut sua tolo len nav-
 ile a pan. ² Loum hən naim nətaḅolen enan.
 Ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən togol narum̄
 toru. Len narum̄ sua, bopita, ikad nametəlai
 paspasil toil, nam̄ial toməlevru lotopaŋ lan, mai
 natev sua mai nabəta lotoviol həni mai aGot.
 Narum̄ enan lokisi hən Naut Tolo.* ³ Beti narum̄
 tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Ma-
 suḅ.* ⁴ Len narum̄ enan ikad nəmel tutumavan

* **8:12:** Jer 31.31-34 * **9:2:** Exo 26.1-30, 25.23-40 * **9:3:** Exo
 26.31-33

nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotoṗos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna tosuḥ lan, mai nəhai nəyaran siAron todumñoh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.* ⁵ A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, nəhabəlalaru lotosəsaḥ gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruḅat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtḅisor vəsvəsai ṗis natgalen gagai.*

⁶ Na nəboṅ lotoutaut ṗis natgalenan maienan, ahai tutumav gail loḅis akis len narumḥ bopita hən ləḅigol nauman salito mños nalotuan.* ⁷ Be abiltihai tutumav səḅon eḅis len Naut Tolo Masuṽ vəha-sua ṅai len nasihau ṗisi. Len nəboṅ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətanen salito.* ⁸ Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboṅ naim nətaṗolen topat sal, naṗisal hən avan ideḥ ḅeḅis vi lohoim len Naut Tolo Masuṽ səkamis. ⁹ Natenan ehum nasoruan kəta mños nəboṅ ta daməṅai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləḅigol nəlon nəvanuan lotolotu ḅimasil. ¹⁰ Husur nəkadun naṽide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian mños naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ṅai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboṅ

* **9:4:** Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5

* **9:5:** Nakerupim evi natit tomaur tokad nəhabələn toru. * **9:5:**

Exo 25.17-22 * **9:6:** Num 18.2-6 * **9:7:** Lev 16.2-34

aGot togol nañide veveu.

¹¹ Nəboŋ aKристо togəm vi biltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, eñis len naim nətařolen toyalyal mai tonor səhor ta m̃o. Naim nətařolen enan, avan ideh saum həni hən navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan. ¹² Nəboŋ aKристо tobis len Naut Tolo Masuŵ, sabis len nasihau řisi hum abiltihai tutumav ta m̃o lotogole. Ao, eñis vəha-sua řai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhb̃uluk vi lohoim hən b̃ekəkas kuv nəsaan, be ilav nəda han səb̃on, evi lohoim. Ale len nəda han eřur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai. ¹³ A m̃o, ahai tutumav ebul hən nəda hinani mai nəda heb̃uluk mai nəmasiav hən natuhb̃uluk pəhaŵut† len nəwai, ale igol egiris niben nəvanuan lotob̃iŋb̃iŋal len nalo hən nibelit b̃iveveu dan nab̃iŋb̃iŋalan salito.* ¹⁴ Be nəda hiYesu esəhor masuŵ hən natgalenan. Len nədaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKристо, natit tosa tobuer lan, etutumav hən gai van hən aGot. Imaienan, nəda han igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav gidato vi lan nəmatan; nəda han igol nəlodat imasil hən datb̃ilotu hən aGot tovi nəkadun nəmauran.

¹⁵ Husur natenan, aKристо evi řisal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil gəgat len aYesu hən ləb̃ikad nəmauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKристо imat hən ləb̃imakuv dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan lotogolgole len na-kel-gati-an ta m̃o.

† **9:13:** Natuhb̃uluk pəhaŵut enan, lopeřasi, nəmasiav han řai ipat.

* **9:13:** Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19

16 Avān ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nēmatan san anatan gail tile dereh tikad natit san gail, nēmatan sitenan totos gati, timasþarþar.

17 Husur nēboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nēboŋ tomat, nēsa tokel gati isar-poh. 18 Bathut enan, len nēda ŋai na-kel-gati-

an ta mō aGot tolav mai aMoses etuþat um.

19 Nēboŋ aMoses tokel ur þis nakelean todaŋ gail mai nēvanuan þisi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai nēpashət nahisop, ale etur hēni len nēda heþuluk mai nēda hinani mai nēwai, ale eþil hēni hēn nēda þegiris nalobulat mai nēvanuan gail þisi. 20 Ikel mai galit ke, “Egai nēda hēn na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”‡

21 Len naŋvide tomaianan, igol nēda egiris naim nētaþolen mai natit þisi hēn nalotuan lotosuh ei.*

22 Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hēn nalotuan gail luvēvu len nēda, pēpadaŋ natit þisi. Husur asike nēda þisel, imabe? AGot asike eruþat nēsaan dan nēvanuan gail.*

23 Husur enan, naim nētaþolen len navile eg a pan mai natit þisi lotosuh lan luvēvu ŋai len nēda herivatvat gail. Natgalenan lohūm nēgarutian hēn natit gail len nēmav. Natit gail kitin len nēmav, nēda herivatvat sanor hēn þigol lēþivevu, be naviolan tovoi masuþ sēhori ŋai inor hēni. 24 Husur aKrišto sabis len Naut Tolo Masuþ nēvanuan toum hēni len navēlalito. Naut enan ehūm nēgarutian ŋai hēn Naut Tolo Masuþ len nēmav. Be aKrišto eþis len nēmav kitin, ale gagai isor sidato len nēhon aGot.

‡ 9:20: Exo 24.8. Nēboŋ aMoses tokēmaianan, esēŋav hēn na-kel-gati-an siGot ta mō. * 9:21: Lev 8.15 * 9:22: Lev 17.11

²⁵ Gai etile dan ãbilitihai tutumav tolav n̄da savi ehan, ale tobis len Naut Tolo Masũv len nasihau p̄isi. AKristo sabis len n̄mav h̄n b̄etutumav dan̄ir h̄n gai. ²⁶ T̄emaienan, aKristo t̄emasmat v̄ha-sob̄sobur van, tubat len natubatan h̄n navile a pan. Be gagai, len n̄boŋ h̄n nanon̄an h̄n navile a pan, evisi v̄ha-sua tovi nam̄ekot h̄n b̄etutumav h̄n gai h̄n b̄ilav kuv n̄saan. ²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ n̄boŋ tonor h̄n gidat v̄isusua datbimat. Len n̄boŋ enan dereh dateil len n̄hon aGot len nakotan san. ²⁸ Len nāvide tomaienān, aKristo am imat, etutumav v̄ha-sua tovi nam̄ekot h̄n gai, h̄n b̄ilav kuv n̄saan sin̄ovanuan lotosobur. Dereh teḡam t̄etas, be savi m̄os n̄saan sidato. Dereh teḡam h̄n b̄ilav n̄mauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotol̄on̄on masũv h̄n l̄̄berisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehūm n̄m̄ol h̄n natit gail lotovoi l̄̄beḡamai, be n̄m̄ol savi natgalenan kitin. Naut k̄emas ahai tutumav totutumav len nasihau p̄isi, natutumavan galenan lod̄edas l̄̄bigol alat lotoḡam h̄n l̄̄bilotu, l̄̄binor len n̄hon aGot. ² Natutumavan galenan l̄̄tal̄boi l̄̄tagol n̄vanuan gail l̄̄tanor len n̄hon aGot, natutumavan l̄̄tanon̄. Husur alat lotolotu l̄̄tanor v̄ha-sua tovi nam̄ekot len n̄hon aGot, asike l̄̄tal̄on̄on t̄esa len n̄lolit sil n̄saan am. ³ Be n̄lolit s̄emasil. Ale natutumavan salit galenan lugol ŋai ke, lotonau t̄l̄mam h̄n n̄saan salito len nasihau p̄isi. ⁴ Husur n̄da hebuluk mai hinani ed̄edas b̄ilav kuv n̄saan boŋ ideh.

* **9:28:** Isa 53.12

⁵ Imagenan, nəboŋ aKristo togəm vi lan navile a pan, ike,

“Gomətahun natutumavan hən narivatvat mai naviolan,

be goutaut hən nibegw hən nəbeviol həni.

⁶ Lopəŋas kavkav hən narivatvat gail len natutumavan,

loviol hən natit gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan salito,

wake gəsaħəħaṽur.

⁷ Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.

Nogəm hən nəbigol nəsa gotoləŋoni,

hum lototos husur ginau len naloḅulat tobul.’ ”*

⁸ Metəkav aKristo ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəŋas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsaħəħaṽur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses).

⁹ Beti aKristo ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəbigol nəsa gotoləŋoni.” Len nasoruan enan ikas kuv nakel-gati-an ta mo hən bəsəŋav hən nakel-gati-an veveu. ¹⁰ Ale husur aYesu Kristo togol nəsa aGot toləŋoni nəboŋ totutumav hən niben gabag, len natutumav-vəħa-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esaŋ səboŋ.

¹¹ Akis ahai tutumav gail pisi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotopitpitov. Be natutumavan hən natgalenan saləboi bəkəkas kuv nəsaan boŋ ideh.*

¹² Be aKristo, ahai tutumav enan sidato, etutumav

* **10:7:** Psa 40.6-8 * **10:11:** Exo 29.38

hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən bīkas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot. ¹³ Len naut enan itoh vir aGot bīgol naenemi san gail ləbevi ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan.* ¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKrišto igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot to-gol-gol naveveuan len galito hən ləbevi esan səbon.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaienən. Husur ike,

¹⁶ “Ale ginau Nasuḅ aGot nekəmaiegai ke,

Len nəboŋ bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.

Dereh neriŋ nalo sagw gail len nəlolito,

ale nitos gat gail len nənauan salito.”†

¹⁷ Beti ike,

“Nəsaan salito mai natit lotogol gail toḅur kotov nalo,

asike nunau təlmam hən gail boŋ ideh am.”*

¹⁸ Imaienən, nəboŋ aGot toruḅat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenən bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḅuri-an hən datḅebis len Naut Tolo Masuḅ len nəmav. ²⁰ Len nəmatan san aYesu esəŋav hən naḅisal veveu, naḅisal nəmauran tolavutur len nabiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuḅ. ²¹ Ale husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal toil a mō hən naim siGot, ²² dategəm vi

* **10:13:** Hən naves 12-13, ris Psa 110.1 † **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10. A mō aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan. * **10:17:** Jer 31.34

təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadələmian kitin. Husur aKristo igol nəda han egiris nəlodato hən datbiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu.* ²³ Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datbəriŋ nəlodat len aGot hən bigol nəsa tokel gati. ²⁴ Datinau naŋisal gail hən datbevi tarhət sidat gabag hən datbələmas bun gidat gabag mai hən datbigol natit tovoi gail. ²⁵ Sa-nəlodat tibov hən nəbənbonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəboŋ siNasub bəgəm pəpadan.

²⁶ Datbələboi nakitinan tia, ale datbilekis hən datbigol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi bəkəkak kuv nəsaan. ²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən bihan piis naenemi siGot gail balai.* ²⁸ Avan ideh tomətahun bigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləbikel koti ke tomaienən, imat sile, nalolosaan ebuer.* ²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNatun aGot, lotonjit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mēdas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenan imabe? Nəvanuan lotomaienən, inor hən ləbipanis vəsa tibatbat. ³⁰ Husur datoləboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav

* **10:22:** Eze 36.25 * **10:27:** Isa 26.11 * **10:28:** Deu 19.15

naþurþuran mai gaiug hæn nəsaaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasub aGot dereh tisaþ səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o teþuer.”* ³¹ Nəvanuan bitoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hæn avan enan þemətahw habat lan.

³² Be mitinau təlmam hæn nəboŋ ta m̄o gail, nəboŋ nam̄ial hæn na-kel-uri-an tovoi totubat m̄ias gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəboŋ məttoðaŋ þur na-ləŋon-isa-vəsa-an. ³³ Len nəboŋ galevis nəvanuan losəvar gamito, lomədas tabtab hæn gamito len nəhon nəvanuan gail. Len nəboŋ tile am mətovi tarhət silat alaten lotomədas masuŋ hæn galito. ³⁴ Mətukatəpol hæn na-ləŋon-isa-an silat lototoh len naim bəbaŋis. Nəboŋ alat lotoil a m̄o lototariv kukuv þis natit samit dan gamito, mətudaŋ həni len nakemkeman, husur mətələboii tia ke, gamit mətukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai. ³⁵ Na-il-þuri-an len nadələmian samit satimasig husur nakonþurþuran han etibau. ³⁶ Mitimaskad nədaŋ-þuri-an hæn ke, nəboŋ məttoŋol nəsa aGot toləŋon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati.

³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,
“Asike idareh atenan togəmgəmai dereh tevisi
ale asike evəlo.

³⁸ Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran
tokitin,
husur eriŋ nəlon len ginau.

Ale þerus təlmam, asike nohəhaŋur həni.”*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus təlmam vəmasig. Datovi silat lotokad nadələmian len aGot, lotokad nəmauran.

* **10:30:** Deu 32.35-36 * **10:38:** Hab 2.3-4

11

Nadələmian

¹ Be nadələmian evi sa? Nadələmian evi na-ləboi-buni-an ke nəsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi naləboian ke nəsa datsakəta risi, ekitin, nə-lon-uri-an eḅuer. ² Bathut nadələmian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadələmian datoləboi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit p̄isi am. Imaienan, len nəsa datsaləboi datḅerisi, aGot igol natit p̄isi dattoləboi datḅerisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aḅan. Len nadələmian aApel etutumav hən naviolan tovoi səhor naviolan siKen. Bathut nadələmian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehəhaḅur hən naviolan san. Ale naut kəmas aApel tomat sutuai tia, len nadələmian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadələmian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avan ideh səsab niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hən tolay aEnok vi məhat, aGot ikel koti ke tohəhaḅur həni.*

⁶ Ale nadələmian ḅeḅuer len nəvanuan, edədas ḅigol aGot ḅehəhaḅur həni. Husur avan ideh togəm hən aGot, timaskad nadələmian ke aGot totoh, mai toviol hən nakonḅurḅuran mai alat lotoḅusḅus kitevi hən ləḅeləboii.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalyalan siGot, mai len nadələmian, aNoah eum hən nəak hən ḅesusuan nəbathudud san lan dan nilev topul. Len nadələmian san, aNoah isaḅ səhoti ke, navile a

* 11:3: Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3

* 11:4: Gen 4.3-10

* 11:5:

Gen 5.24

pan timaspanis. Ale aGot eriņi ke aNoah inor len nēhon bathut nadəlomian san.*

⁸ Len nadəlomian, aAraham igol husur nēsa aGot tokisi hən ģigole. Nəboņ aGot tokisi hən ģeriņ naut totohtoh lan hən ģevi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləboi naut ģevi lan! ⁹ Len nadəlomian aAraham itoh len naim nətəpōlen hum ametģos, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatun aAraham, mai aJakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-kel-gati-an siAraham.* ¹⁰ Husur aAraham ekəta vir nabiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nəplan han mai toum həni.*

¹¹ Len nadəlomian siAraham, aGot igol aAraham eləboi ģegəm vi tata, naut kəmas tovi haṽut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai eləboi ģeriņ nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.* ¹² Naut kəmas aAraham tovi haṽut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoģur. Lusōģur hum namēso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas ģevuruņ gail.*

¹³ Nəvanuan galen p̄isi loil gəgat len nadəlomian salito van yəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləbikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni ləģegəmai, ale lohəhaṽur. Ale lukel koti ke lotovi metģos lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.*

* **11:7:** Gen 6.13-22 * **11:9:** Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22 * **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2 * **11:12:** Gen 22.17 * **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12

14 Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta don naut hən ðegəm vi naut a im salito. 15 Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətaləboi lətatəlmam vi lan. 16 Avil loləŋon masuŵ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsa hən lotokisi hən aGot salito, ehəhaŵur həni, husur eutaut hən nəbilitivile sua mōs galit tia.

17 Nəboŋ aGot toke ðebunus tas nadələmian siApraham ke ðimabe, aApraham, len nadələmian san, eviol hən aIsak hən ðetutumav həni.* AApraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan ti-sobur, gai eutaut hən ðetutumav hən anatun tosua ŋai, 18 naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan sam̄ dereh levi len nəpasusan seIsak.”* 19 Len nabunusian siApraham, inau ke aGot toləboi ðigol nəvanuan ðile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datb̄ike, ehum aApraham tokad tətəs hən alsak totəlmam dan nəmatan.

20 Len nadələmian, aIsak eus aGot hən ðivoi hən anatun gəlaru, aJakop mai aEsau len nəboŋ gail ləðegəmai.*

21 Nəboŋ pəpadaŋ hən aJakop ðimat, len nadələmian, eus aGot hən ðivoi hən anatun aJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*

22 Nəboŋ pəpadaŋ hən aJosef ðimat, len nadələmian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləbivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ ləbivan lipat nabəlasun gail van.*

* **11:17:** Gen 22.1-14 * **11:18:** Gen 21.12 * **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20 * **11:22:** Gen 50.24-25; Exo 13.19

23 Nəboŋ lotopas aMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arbēbur kotov nalo sekiŋ.*

24 Nəboŋ aMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləbəkisi hən anatan anatvavin aFero.† 25 Emətahun nəsaan husur togol nahəhaʿuran tomīdol ŋai, be ilekis hən bīkatəpōl hən nəmauran todaŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan. 26 Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul hənī savi natideh, be nəvanuan gail ləbesəvari, ehəhaʿur hən bələŋon bīsa mōs Kristo bēgəmai, səhor hən bīkad nakontit gail a Ijip topul hənī. Husur inau tabtab hən nakonpūrṗuran aGot bēviol hənī maii balai.

27 Len nadəlomian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat naṗisal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləberisi.‡ 28 Len nadəlomian, aMoses igol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke, ligol nəda tegiris nabopita salit gail hən aŋel hən nəmatan asike bībar ahai a mō salit gail.*

29 Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmus. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke ləbēhusur galito, lomun, lumat ṗisi.*

* **11:23:** Exo 1.22, 2.2 † **11:24:** Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero. ‡ **11:27:** Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur naIpru gail lomətahun ləbēhusuri hum nəvanuan na-il-a-nō-an. * **11:28:** Exo 12.21-30 * **11:29:** Exo 14.21-31

³⁰ Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nəbiltivile Jeriko husur nəmariboŋ toməlevru, len nadəlomian, nəvōd hən nəbiltivile enan iteh.* ³¹ Mitinau aRahap toŋur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan natit ƣisi len nəbiltivile Jeriko, aRahap ehəhaʔur hən artotoh maii. Ƣa len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

³² Ikad isoʔur am hən nəbikēle, be namityal eʔuer hən nəbisor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail. § ³³ Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isoʔur. Luʔal mai nakiŋ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a mō hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke ləbikade. Len nadəlomian lugol nabuŋon nalion gail ekəkol,* ³⁴ lugol nəhab topaŋ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən nəʔu nəbalan. Ləsədaŋ be nədaŋan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nəbilitiʔalan, luʔal mai navəshəsoltia hən nametʔos gail van lohut galito.* ³⁵ Len nadəlomian, alatpəhaʔut lukad tətəs hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləbipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas bun galit van lumat sile. Ludam hən ləbimat maienan hən ləbikad na-le-məhat-an dan

* **11:30:** Jos 6.12-21 * **11:31:** Jos 2.1-21, 6.22-25 § **11:32:** Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1.

* **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37

nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta m̃o husur iʋan hən nəmauran vi sutuai. ³⁶ Ale nəvanuan galevis losəsəloŋ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbaŋisian hən natsen len naim bəbaŋis.* ³⁷ Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən naβu nəbalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lubar tite, nəmauran salit idaŋ, nəvanuan gail lomədas tabtab hən galito.* ³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləb̃itoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas toβəβesw mai len naʋehuh gail, losusuah len naβurhuvat mai naβur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta m̃o, Got isor sal suh galit p̃isi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke ləb̃ikade balai galit ideh səkade.** ⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta m̃o m̃os gadit p̃isi, hən ke, len naβonan mai gidato ŋai, galit loləboi ləb̃ikad naʋit na-kel-gati-an p̃isi san.

12

aGot igol datupanis hən beʋusan gidato

¹ Alatenan ta m̃o, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idaŋ am. Imagenan,

* **11:36:** 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6

* **11:37:** 2Chr 24.21 ** **11:39:** Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta m̃o lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke ləb̃ikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboŋ aGot βesəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail.

husur dattokad nabiltiluŵoh enan tahum lotodar vis gidato len nɛgamgaman hɛn nɛmauran, datebubulan natit ƣisi tomɛlas gat gidato, mai nɛsaan tomɛdmɛdau hɛn dattovisivis lan. Ale len nɛ-daŋ-buri-an datigam len nɛgamgaman aGot toriŋ gidat lan. ² Datekɛta haihai len aYesu tovi nɛkadun nadɛlomian sidato. Evi gai tovurvur nadɛlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idaŋ ɓur nɛmatan len nɛhai balbal, nahur sasa hɛn nɛmatan enan savi natideh lan. Ale ebɛtah len nɛtarhɛt nɛmatu hɛn nabiltihai bɛtbɛtah siGot.*

³ Mitinau aYesu todaŋ ɓur nahur sasa len navɛlan nɛvanuan nɛsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hɛn asike mɛtbikad na-lɛŋɔn-isa-an len nɛlomito, asike nɛlomit ɓiɓov hɛn nɛmauran samito. ⁴ Mɛtuɓal hɛn nɛsaan ɓinoŋ len nɛmauran samit gail, be gamit ideh sɛmat sal len nɛɓalan enan. ⁵ Ale nɛlomit iboŋboŋ hɛn nasoruan aGot tokel mai gamit hum anatum gail hɛn ɓigol mɛtbɛlɛŋɔn ɓivoi am len nɛlomito. Ike,

“Natugw, saginau naɓusanan hɛn nɛpanismen
 siNasub aGot
 hum tovi ut kɛmas.
 Nɛboŋ ɓesivoh len gaiug,
 sa-nɛloŋ tisa.

⁶ Husur len nɛpanismen,
 Nasub aGot evusan alat gai tolɛmas bun galito,
 ipansem galit ƣisi
 gai todaŋ hɛn lotovi natun gail.”*

⁷ Mitidaŋ ɓur naɓusanan hɛn nɛpanismen, husur naɓide aGot tokade len gamito esumɛn mɛttovi

* **12:2:** Psa 110.1 * **12:6:** Pro 3.11-12

anatun gail. Mætunau ke tokad natətai ideh atəman səpansem hən ɸeʋusani a? Ao! ⁸ Anatun aGot gail ɸisi lukad naʋusanan hən nəpanismen. Be ɸeɸuer len gamito, mətovi natətai naʋisal, mətšavi natun kitin. ⁹ Gidat ɸisi datukad atəmadat gail hən navile a pan. Lupansem gidat hən ləɸeʋusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hən aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriŋ gidat len navəlan hən datɸimaaur! ¹⁰ Atəmadat gail lupansem gidato len namityal galevis ŋai mōs nanoran hum tovoi len nənauan salito. Be aGot ipansem gidato mōs nanoran hən ɸevi tarhət sidato hən datɸikatəɸol hən naɸoruan san. ¹¹ Nəboŋ nəpanismen mōs nanoran tobar gidato, naut kəmas toʋusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhaʋur həni, husur epəŋas! Be a tahw, iʋan hən natəmat mōs alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləŋoni.

¹² Imagenan, navələmit lotomərav sədaŋ, nakobkob nariemit lotogau, lidaŋ! ¹³ “Mitigol naʋisal gail linor mōs nalohriemito,” hən alat lotogau asike narielit ɸetiles, be hən ləɸimaaur.*

Səsəloŋ husur nalələgauan aGot tokele

¹⁴ Mətəhisi hən mətɸitoh len natəmat mai nəvanuan ɸisi; mətəhisi hən mətɸidaŋ len aGot, mai hən mətɸevi esan səɸon ŋai. Avan ideh asike ɸidaŋ len aGot, asike ɸevi siGot, mætunau ke ɸeris Nasuɸ a? Ao, asike erisi boŋ ideh. ¹⁵ Mətelələgau hən gamit ideh asike ɸetəgau suluʋ navoian aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai

* **12:13:** Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26

tokon, husur nəboŋ totov, igol nəmauran samit idan, ale emədas masuŋ hən isoḅur.* 16 Gamit ideh satigol naitian tosa, satesumian aEsau tonau ke aGot tovi ut kəmas. Esau evi ahai a m̄o, be idam̄ hən na-il-a-m̄o-an san hum ahai a m̄o, hən bihan nasiloh nəhanian sua. 17 Mətoləboii ke, a tahw aEsau eləŋon ke atəman teus aGot hən bəriŋ navoian lan hum ahai a m̄o, be ikad namətahusian ŋai. Naut kəmas aEsau totaŋisi, edədas bəgəgel hən naŋit nəsa togole tia.†

18 Mətsagəm vi lan naŋehuh məttoleboi mətbihari hum alat seIsrael ta m̄o. Galit lovi lan Naŋehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan iŋas galito. 19 Losəsələŋ hən nəwalan hən nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsələŋ hən i loŋir aGot hən asike bikel nasoruan ideh am.‡ 20 Lomətahw habat len nəsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh bihar naŋehuh egai, mitimastubuni.”* 21 Nəboŋ aMoses toris natgalenan lotogol namətahwan, ike, “Nupab len namətahwan ninegw topil lan.”*

Gamit mətsagəm vi lan naŋehuh enan. 22 Be gamit mətogəm vi lan Naŋehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a Jerusalem len nəmav. Len naut ei aŋel lotosobur vəsa luḅonḅon len nabiltikemkeman. 23 Mətogəm vi lan naḅonḅonan silat lotovi natun aGot, ahai a m̄o san gail, gai totos gat nahəsalito len nəmav. Mətogəm hən aGot tokot hən nəvanuan piisi.

* 12:15: Deu 29.18 † 12:17: Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ 12:19: Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * 12:20: Exo 19.12-13 * 12:21: Deu 9.19

Mətogəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon. ²⁴Mətogəm hən aYesu, nakel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel. §

²⁵ Samtemətahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ηai, ale alat seIsrael lotomətahun nalələgauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen. Bimaienan, gidato datbipair dan aGot len nəmav, mai nalələgauan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boη ideh.* ²⁶ Len nəboη enan nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan ηai, be nəmav am.”* ²⁷ Len nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit pisi ta mō aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsakur ηai ləbipat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hən natohan pipihəlan todədas bəkur, husur natenan, datepul hən nasipaan, ale datilotu hən aGot len navide gai bəhəhaʋur həni, datilotu həni len namətahwan mai nəmaηmaηan hən nəyalyalan san. ²⁹ Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan puηpuη natit pisi.”*

13

Nə-maris-kotovi-an

§ **12:24:** Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigel nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. * **12:25:** Exo 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Deu 4.24

¹ Mætelæmlæmas bun gamit gabag tabtab suñan mættovi latmiñan. ² Sa-næloimit tibonjon hæn mætehæhañur hæn nametbos bitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaienān hæn nametbos gail, lukad añel gail lototoh lohoim salito be læsaləboii.* ³ Sa-næloimit tibonjon hæn alat lototoh len naim bæbanjis. Mitinau galito, næloimit tibanjis galito hum mættotoh mai galit len naim bæbanjis. Ale alat nəvanuan gail lotomədas galito van van lotoləjon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəjanan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit pisi mæteriñ nəlahan a məhat len nənauan samito. Sa-næmel hæn nəlahan tebiñbiñal, namilen ke, alarmisoan aridan len nəlahan səlaru. Husur aGot dereh tisaḅ səhoti ke, nəvanuan togol naitian tobur kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

⁵ Len nəmauran samito samtələjon masuñ hæn nəvat, be mætehæhañur hæn nəsa mættokade. Husur aGot ike,

“Asike noriñ gamit bon ideh,
asike noriñ gaḅulan gamito.”*

⁶ Imaienan asike nomətahw hæn nəḅbike,
“Nasub evi na-vi-tarhəte-an sagw,
asike nomətahw.

Asike nomətahw len nəsa nəvanuan ŋai
toləboi biñgole hæn ginau.”*

⁷ Mitinau təlmam hæn alat lotoil a mo hæn gamito, lotoñusan gamit hæn nasoruan siGot. Mitinau

* **13:2:** Gen 18.1-8, 19.1-3 * **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * **13:6:** Psa 118.6

naŵit nēmauran salit gail, ale nadēlomian samito tesuŵan nadēlomian salito.

⁸ AYesu Kristo sagēgel boŋ ideh, imaienan ŋai nino, daməŋai, vi sutuai. ⁹ Imaienan naŋusanan tiltile lotovinvinu, mēttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hən mēb̄ikad nēdaŋan len nēlomito, nēdaŋan togəm len navoian aGot toviol kəmas hēni, sagəm len nēhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.

¹⁰ Ahai tutumav gail loum len naim nētaŋolen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat ipat, be galit ləsaləboi ləb̄ihan ei.* ¹¹ A n̄o abiltihai tutumav ipat nēda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuŵ hum naviolan hən b̄ekəkas kuv nēsaan sinəvanuan gail. Be lopəŋas p̄is niben narivatvat gail a tut dan naut naim nētaŋolen gail lotokir lan.* ¹² Len naŵide tomaienan, aYesu am evivile dan nabiltivile, eləŋon isa habat, imat hən nēda han b̄ikas kuv nēsaan dan nəvanuan san gail, hən ləb̄evi siGot səb̄on ŋai.* ¹³ Imaienan datevivile dan naut naim nētaŋolen gail lotokir lan, dativan hən aYesu hən datb̄ikatəŋol hən na-ləŋon-isan san. Namilen ke, dateriŋ nalo silat seIsrael, dateriŋ nəlodat len aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail ləb̄isor mēdas gidato hum lotogole hən gai. ¹⁴ Husur len navile eg a pan datsəkad nabiltivile

* **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim

4.3 * **13:10:** Ipru 9.11-14. A n̄o ahai tutumav gail luhan nahudhutih lototutumav hēni. Be “nēhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas ləb̄ihani. Namilen ke, alat lotohusur naŵide hən nalo ta n̄o hən ləb̄iveveu, o hən ləb̄inor len nəhən aGot, lodədas ləb̄ikad nēmauran kitin aKristo tomat hən datb̄ikade. * **13:11:** Lev 16.27 * **13:12:** Jon 19.17,

hən datb̃itoh tin lan vi sutuai; be datudon̄ kitev naut a im b̃egəm balai.* ¹⁵ Imaienan, len aYesu, datetutumav tabtab hən na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, naʋit nabuŋodato tokel koti ke tovi Masta sidato. ¹⁶ Ale sa-nələomit tibon̄bon̄ hən mət̃bigol navoian, mai hən mət̃bevi tarhət silat lotom̄idol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhaʋur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a m̄o hən gamito len Nasuḅ lotokele, m̄eteriŋ gamit len navəlalito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən ləbeum len nahəhaʋuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitorisor tuʋ tabtab m̄os ginamito. Namtoləboi buni ke nəlonamit imasil, ale namtoləŋon masuʋ hən namtb̃ikad naʋide tonor ŋai, len natit p̄isi namtb̃igole. ¹⁹ Nələŋon masuʋ hən mət̃bisor tuʋ ke, aGot tidam̄ hən natəlmaman sagw hən nəb̃egəm tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nabiltivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəmat tigol m̄ətepul hən natit p̄isi tovoi tonor hən mət̃bigol nəsa toləŋoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit p̄isi b̃ehəhaʋur həni. Nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

* **13:14:** Ipru 11.10, 16

²² Bathudud nadəlomian noləŋon masuŵ hən mətbesəsələŋ husur nasoruan sagw hən ɓigol mətbeləŋon ɓivoi am len nəlomito, husur nalobulat napisulan egai nototosi van hən gamito, eɓitol ŋai.

²³ Nuke mətələboii ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim bəbaŋis. Gai ɓegəm tutut, dereh nitah maii hən namrɓegəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan ɓisi lotoil a mō hən gamito, mai nəvanuan ɓisi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas hənɪ tipat len gamit ɓisi.

* **13:23:** Uman 16.1

**Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of
Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu,
Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de
Uluveu, Vanuatu.**

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd